

**AVRUPA BİRLİĞİ RUSYA VE ABD'NİN AVRUPA
GÜVENLİĞİNE FARKLI YAKLAŞIMLARININ
TRANSATLANTİK İTTİFAKINA ETKİLERİ**

**DIFFERENT APPROACHES AMONG EU RUSSIA AND USA
TOWARDS EUROPEAN SECURITY: THEIR EFFECTS ON THE
TRANSATLANTIC ALLIANCE**

Sanem ÖZER*

ÖZET

ABD bir yandan Avrupa güvenliği için sağladığı mali ve askeri taahhütleri azaltırken, diğer yandan Avrupa güvenliğinde o tarihe kadar oynadığı düzenleyici rolü sürdürmeye çalışmaktadır. Biten Soğuk Savaş, ABD'nin çift kutuplu düzen içinde üstlendiği Avrupa güvenliğinden sorumlu rolünü ve görev tanımını buna göre yapılış NATO gibi uluslararası bir örgütün devamlılığını, meşruiyet tartışmalarının odağına taşımıştır.

AB ve NATO'nun gelecekte üstleneceği güvenlik rolünün tanımı ancak AB-Rusya-ABD arasında varılacak bir uzlaşma ile yapılırsa işlerlik kazanacaktır. Aksi takdirde transatlantik ittifakı içerisinde derinleşecek olan çatlak AB'nin yakın çevresindeki kazanımlarını ve Rusya ile ilişkilerini de tehdit edecektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, NATO, Rusya, ABD, enerji güvenliği

ABSTRACT

The USA is on the one hand decreasing the financial and military commitments it is providing for the European security; on the other hand, tries to continue the regulatory role it has been playing in European security. The end of the Cold War has brought both the USA's role of responsibility, which has been assumed within the two polar system, and the continuity of NATO to the core of arguments on legacy.

The definition of the security role, which the EU and NATO will undertake in the future will be put into action only if it is realized through a compromise among the EU, Russia and the USA. Otherwise, the split deepening within the transatlantic alliance will threaten the gains of the EU in its near abroad and the EU's relations with Russia.

Keywords: European Union, NATO, Russia, energy security

---

* Akdeniz Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü

GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın bitişi beraberinde Batı ve Doğu Avrupa ülkeleri için olduğu kadar AB için de zihinsel bir devrim getirmiştir. Hyde-Price'in (2004:99) Checkel'den aktardığı gibi dış politika, harici çevrenin ve yurtiçi zihinsel, kurumsal ve siyasal değişkenlerden kaynaklanan uyarımların birbirleriyle karmaşık etkileşiminin sonucudur. Soğuk Savaş'ın çift kutuplu yapısı son bulurken yaşanan toplumsal dönüşüm, neo-realistlerin ve neo-liberallerin açıklamakta yetersiz kaldıkları, uluslararası toplumun yapısal dinamiklerinde bir dizi değişimi de beraberinde getirmiştir. Hyde-Price'in (2004:100) ifade ettiği gibi tüm Avrupa'da, çekirdeğinde transatlantik güvenlik topluluğunun yer aldığı bir istikrarlı barış alanı gelişmiştir.

Komünizm tehdidinin son bulmasına rağmen, Batı'yı biraraya getiren NATO varlığını sürdürmektedir. Ancak, Batı Avrupa için bundan böyle Avrupa düzeni güç dengeleri ve realpolitik endişeler yerine sürekli bir bütünleşme ve genişleme politikası tarafından şekillenecektir. AB, üye ülkeler, Komisyon, lobi grupları ve kamuoyu gibi çeşitli içsel aktörlerin katılımı ile oluşan siyasal işleyişe, dolayısıyla çeşitli çıkar algılamalarına ev sahipliği yapmaktadır. Bu çıkar algılamalarını kollektif çıkarlar olarak tanımlamak her zaman mümkün olmamakla birlikte, AB ilerleyen zaman içinde tüm üyelerin paylaştığı ortak ilke ve değerlerin kurumsallaşarak çıkar ve kimlik algılamalarını yapılandırmasına olanak sağlamıştır.

AB, NATO tarafından üstlenilen eylemleri gözardı etmemek kaydı ile uluslararası krizlere yanıt verecek güvenilir askeri güce, bu gücü kullanmaya karar verecek araçlara ve harekete geçmek üzere hazır olmaya ihtiyaç duymaktadır. Görüldüğü gibi AB'nin genişleme ve "Komşuluk Politikası" ile kendisini iyice hissettiren ekonomik varlığı ve "sivil gücü" gelecekteki küresel aktörlüğüne hazırlık olmakla kalmamış, AB'nin küresel aktör olarak ortak karar alma mekanizmalarını güçlendirmesini ve bağımsız askeri gücünü oluşturmasını da kaçınılmaz kılmıştır. Günümüzde NATO'nun şimdiki ve gelecekteki üyeleri kadar dışarda kalan Rusya da bu uluslararası örgütün görev tanımı, paylaşımı ve sahasını tartışmaktadır.

Bu çalışmanın birinci bölümde AB'nin Avrupa güvenliğinin günümüzde en çok üzerinde durulan ve tamamlayıcı öğeleri olan Rusya faktörü ve enerji boyutu tartışılacaktır. Rusya, Avrupa Güvenlik Mimarisi'nin neresinde yer almaktadır, Avrupa güvenliği için ne anlam taşımaktadır ve gelecekte transatlantik ittifakının şekillenişini nasıl etkileyecektir? AB, Rusya'yı komünist geçmişi sebebiyle ötekiliğini vurgulayarak dışlamamış aksine, Büyükkakıncı'nın da (2003:331-335) ifade ettiği gibi "uzun vadeli stratejileri açısından" ve "siyasal bütünleşmenin geleceği açısından en vazgeçilmez aktörlerin başında gelen" Rusya ile "ikna aşaması" olarak nitelenebilecek yeni bir süreci başlatmıştır. İkinci bölümde çalışma AB'nin güvenlik önceliklerini kendi araçları ile tanımlama çabasını, imkanlarını ve bu

bağlamda NATO ile ilişkisini değerlendirmektedir. İkinci bölümde tartışılan sorunsal, AB'nin NATO'dan bağımsız bir güvenlik aracı mı geliştireceği yoksa ona eklenerek görev paylaşımına mı gideceğidir. Batı Avrupa Birliği (BAB) gibi NATO da bir değişim süreci yaşamaktadır ve yeni görev tanımı AB'nin de katılımı ile yapılacaktır. Son bölümde ise Washington Zirvesi'nden Riga'ya kadar geöen dönem iöerisinde NATO'nun dönüşüm ve günümüzün güvenlik ihtiyaölarına ayak uydurma ihtiyacına verdiği yanıt tartışılmaktadır. AB ve onun bölgedeki en önemli "stratejik ortağı" Rusya, ABD'nin tek taraflı politikalarına karşı çıkmaktadırlar. ABD önderliğindeki NATO genişlemesi, Rusya'nın endişelerini ve yalıtılma korkusunu artırırken, Rusya'yı Avrupa Güvenlik Mimarisi'ne "ehlileştirilmiş" bir ortak olarak dahil etmeye öalışan AB'yi de düşündürmektedir. Öalışmanın bu son bölümünde ABD'nin NATO'nun dönüşümü adına transatlantik ortaklarına sunduğu yeni açılımlar tartışılmakta ve ABD ile onun gönülsüz Avrupalı ortaklarına karşı oluşturmaya öalıştığı "küresel işbirliklerinin" transatlantik ittifakındaki çatlağın büyümesini ne ölçüde önleyebileceği sorgulanmaktadır. Sonuç kısmında, sunulan veriler ışığında AB ve transatlantik ittifakının geleceği aöısından kısa bir değerlendirme yapılmaktadır.

AVRUPA GÜVENLİĞİNE RUSYA FAKTÖRÜ VE ENERJİ BOYUTUNUN ETKİLERİ

Avrupa'nın yeni güvenlik mimarisi, Batı ve Doğu Almanya'nın birleşmesini takip eden yıllarda çok daha büyük bir sahayı kapsayacak ölçüde genişleme gerekliliği duymuştur. Öift kutuplu sistemin geröeklikleri ve öifte çevreleme stratejisi geride bırakılırken, ulus devletlerin tek başına üstesinden gelemeyecekleri bir yığın ve iöiöe geömiş tehdit oluşmaktadır. Terörizm, şiddete yönelik radikal dinci eylemler, kitle imha silahlarının yayılması, bölgesel çatışmalar, gelişmekte olan ölkelerde görölen kötü idareler ve sivil ihtilaflar, organize suçlar ve bütün bunları besleyen kötü sosyo-ekonomik koşullar, Soğuk Savaş yıllarının göreceli istikrarını aratmaktadır. Avrupa Güvenlik Stratejisi belgesi, bu tehditlerin tek başına askeri veya geleneksel iktisadi araçlarla ortadan kaldırmayacağını belirtirken kolektif güvenliğin, öoktarafılığın ve stratejik bölgelerde stratejik aktörlerle işbirliğinin gerekliliğinin altını öizmektedir.¹

Genişleyen Avrupa, ister sıcak ister donmuş çatışmalar olsun süreklilik kazanmış sorunları barındıran bölgelere ve terörizmin beslendiği coğrafyalara artık her zamankinden daha yakındır. Avrupa'nın çevresini

---

¹ *A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy*, Document Proposed by Javier Solana and Adopted by the Heads of State and Government at the European Council in Brussels on 12 December 2003, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, (2 Nisan 2003).

kuşatan, bağımsızlığını yeni kazanmış eski Sovyet uydusu cumhuriyetler yaklaşık yirmi yıldır ulusal güvenliklerini ve toprak bütünlüklerini tehdit eden çatışma ve yoksulluk kaynaklı sorunların pençesindedir. Bu ortam içerisinde sosyal altyapı da dahil olmak üzere fiziki ve iktisadi tüm altyapı tahrip olmakta ve devlet otoritesinin de yokluğuyla suç örgütleri daha kolay hareket imkanı bulmaktadır. AB'nin sınırları genişledikçe sorunları artmış ve yapısı heterojenleşmiştir. Terör ve suç örgütlerine karşı her zamankinden daha geçirgen sınırlara sahip olan Avrupa Birliği, Avrupa Güvenlik Stratejisi belgesinde, bölge ve ülkelerde sağlanacak kalkınmanın ön şart olduğunu belirtmektedir. Aksi takdirde çatışma, yatırım ve ekonominin normal işleyişine dönmesinin önündeki en büyük engeldir. Bağımsızlığını yeni kazanmış ülkeler bu kısır döngü içerisinde bocalarken, zamanın Alman Savunma Bakanı Volker Rühe “Batı Avrupa Doğu’ya istikrar götürmelidir, yoksa istikrarsızlık Batı’ya gelecektir” diyerek, AB’nin ve onun içinde “sivil gücü” ile belirleyici ülkelerden biri olan Almanya’nın küresel tehdit algılamalarına ilişkin tavrı değişikliğini yansıtmaktadır.²

Avrupa Birliği, daha aktif ve etkin bir dış politikanın arayışları içerisinde. NATO’nun başını çeken müttefiki ABD ve bu kurumun kuruluş sebebi olan Rusya Federasyonu’nun aksine AB henüz yeterliliğini ispat edememiş sınırlı bir silahlı müdahale gücüne ve karar mekanizmalarına sahiptir. Ancak AB, koşulluluk politikalarının ve toplumsal öğrenme süreçlerinin de en etkin kullanıcılarından. Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik Stratejisi belgesinde bu farklılaşmanın altını çizmektedir. Belgede Birleşik Devletler’in Avrupa bütünleşmesi ve güvenliğinde oynadığı kritik rol anılmakla birlikte, Soğuk Savaş’ın bitişi ile Birleşik Devletler’in askeri bir aktör olarak egemen bir konumda kaldığı; oysa, ABD’nin askeri bir aktör olarak çağın çözülmesi zor sorunlarına tek başına yanıt veremeyeceği kabul edilmektedir.

Rusya ise Soğuk Savaş’ı geride bırakırken hala çok büyük bir ülke olup, nükleer silahlara sahiptir. Trenin’in de (2006) belirttiği gibi Rusya’nın büyük güç zihniyeti sarsılmış olmakla birlikte yıkılmış değildir. Batılı hükümetler, işbirliği ve ortaklık politikaları aracılığıyla eski doğu bloğu ülkelerini kısa sürede Avrupa’ya dahil etmeyi umarken, Balkanlar’da yaşanan çatışmalar, Avrupa’nın gücünün sınırlarını ortaya koymuştur. AB, Rusya’nın da zaman içinde eski Varşova Paktı ülkeleri örneğini takip etmesini ummaktadır. Böylece, Rusya da daha geniş bir güvenlik ve istikrar topluluğunun içinde yeracaktır. Hernekadar, Rusya’nın NATO ve AB’ye üyeliği düşünülmesi

---

² Lord Hansards Text for 31 July 1998, 180731-05, <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld199798/ldhansrd/vo980731/text/80731-05.htm>, (2 Nisan 2007). Yine Rühe çarpıcı bir açıklamasında Almanya’nın televizyonlarda yayımlanacak ölü torbaları içinde Alman askerlerini yadırgamayacak şekilde bir düşünsel değişim geçirmesi gerektiğini belirtmiştir, bkz. (Jakobson, 1993)

de, Rusya ile kurulacak ayrıcalıklı ilişkiler aracılığı ile bu ülkenin zamanla değişeceği ve Batılı yardımlar sayesinde demokratik bir siyaset düzenine ve Pazar ekonomisine geçerek Batı yanlısı bir dış politikayı benimseyeceği hesaplanmıştır.

Ancak, Rusya bu hesabı boşa çıkarmış görünmektedir. Trenin'in özetlediği gibi ne Moskova'yı siyaseten Batı'ya bağlamak ve liderlerinin toplumsallaştırılması amacıyla dahil edildiği G-8; ne de güvenlik gündemlerinin uyumlaştırılması ve askeri reform aracılığıyla oluşturulan NATO-Rusya Konseyi beklentileri karşılayabilmiştir (ibid.). Avrupa Konseyi'nin de Batılı değer ve normların Rusya'da yerleşmesine hizmet etmesi beklenmiştir ama bu kurumdaha çok Rus ve Batılı hukukçuların Çeçenistan ile ilgili konulardaki sözlü çatışmalarına sahne olmuştur. Rusya, AGİT'i Avrupa'nın Sovyetler sonrası devletlerin içişlerine karışmak için kullandığı siyasi bir araç olmakla suçlarken Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşmasını da Rus kuvvetlerine haksız kısıtlamalar getirdiği gerekçesiyle eleştirmektedir.

Rusya'nın AB bütünlęme politikaları aracılığıyla istenilen çizgiye çekilemeyeceği artık açıklık kazanmış görünmektedir. Trenin Batı'yı, renkli devrimler ile Rusya'yı ABD ve AB'ye bağlayacak "demokratik ve Batı yanlısı bir çar"ın iktidara taşınması düşüncesine yatırım yapmaması için uyardmaktadır (ibid.). AB'nin ve NATO'nun Doğu'ya doğru genişlemesine, hatta ABD'nin Güney Kafkasya ve Orta Asya'da askeri varlığını hissettirmesine rağmen soğukkanlılığını koruyan Rusya, Putin'in ikinci dönem başkanlığının ilk yarısı son bulurken, konumunu güçlendirmiş ve Batı'ya yönelik eleştirel söylemlerini sertleştirmiştir (Lynch, 2005:82).

Rusya, etki sahası içine giren Ukrayna ve Gürcistan'da yaşanan Batı destekli rejim değişikliklerine çok geçmeden Tataristan'da özerkliğin kısıtlanması ile yanıt vermiştir. İçerden müdahalelere karşı, Rusya ilk başta Washington karşıtı bir Rusya-Fransa-Almanya eksenini oluşturarak Batılı sisteme nüfuz etmeye çalışsa da transatlantik ilişkilerin sanılandan daha sağlam olduğu anlaşılmaktadır.

Rusya, AB ile kesişen yakın çevresinde etkinliğini artırmayı tek çıkar yol olarak görmektedir. 11 Eylül sonrası Putin'in uluslararası terörle mücadelede Washington'a destek vereceği sözü ve eski Sovyet topraklarında Amerika Rusya'yı büyük ortak olarak kabul ettiği takdirde ABD'nin küresel liderliğini kabul edeceği yönünde verdiği mesaj çok gerilerde kalmış görünmektedir. Avrupa Birliği'nin üye sayısı 27'yi bulurken, NATO'nun ve ABD'nin NATO çerçevesindeki üslerinin de Romanya ve Bulgaristan üzerinden Rusya'ya yaklaşması Rusya'yı tedirgin etmektedir. Tüm bu rahatsızlıklara ek olarak üç Güney Kafkasya ülkesi, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'ın NATO'ya üyeliği arzulanıklarını ve gerekli yükümlülükleri karşılayabildikleri takdirde üyeliklerinin önünde hiçbir engelin bulunmadığını, Avrupalı ülkeler olarak

kabul gördüklerini bilmek Rusya'yı kaygılandırmaya yetmektedir. ABD'nin Orta Doğu'ya yönelik operasyonu çerçevesinde Gürcistan ve Azerbaycan'da konuşlandığı üsler ve sağladığı askeri mühimmatla yardım, bir süredir Rusya'nın yakın çevresinde dahi müdahale gücünün ve varlığının sorgulanmasına yol açmıştır. Ancak, Putin Yeltsin'den devraldığı hantal idare ve kayıp lejyonları anımsatan disiplinsiz orduya rağmen Rusya'da otoriteyi kısa sürede eline almış ve federal yapıyı sıkı bir merkezi idareye kavuşturmuştur. Batı'nın Rusya'nın gücünden çok zaafiyetlerinden korkuyor olması sebebiyle fazla itiraz etmediği bu yeni otoriter yönetim, petrol ve doğalgaz gelirleri ve enerjide sahip olduğu tekel sayesinde tekrar özgüvenini kazanmıştır.

Avrupa Birliği, dünyanın ikinci en büyük enerji kaynakları tüketicisi ve dünyadaki en büyük enerji kaynakları ithalatçısı konumundadır. AB'nin bu niteliği dünyanın önde gelen enerji kaynakları, özellikle de doğalgaz, ithalatçısı konumundaki Rusya Federasyonu için çok önemlidir. AB'nin 2001 tarihli Yeşil Kitap'ında aktardığına göre önümüzdeki 20-30 yıl içerisinde Birliğin ithalat aracılığı ile sağlanan enerji ihtiyacı şimdiki yüzde 50 seviyesinden yüzde 70'e kadar çıkacaktır (European Commission, 2002).³

Avrupa Birliği, Topluluk Anlaşması'nın imzalandığı günlerden bu yana hem enerji kaynaklarını çeşitlendirmeye, hem de bu kaynakların sağlandığı coğrafik çeşitliliği artırmaya çalışmaktadır. AB, bu şekilde enerji ürünlerinin ithalatına olan bağımlılığından kaynaklanabilecek riskleri azaltmaya çalışmaktadır. Oysa, günümüzdeki göstergeler dünyanın geri kalan enerji kaynaklarının gelecekte daha çok Ortadoğu'da yoğunlaşacağına işaret etmektedir. AB, kendisine yaklaşık 90 gün yetecek bir petrol stoğu inşa etmeye çalışsa da, bu girişim AB'nin petrol açısından Ortadoğu'ya doğalgaz açısından da Rusya ve Hazar Havzası kaynaklarına olan bağımlılığını ortadan kaldırmayacaktır. İşte bu sebeple, AB kendisine enerji kaynaklarının yönetimi ve taşınmasında etkinlik kazandıracak ve küresel bir rol biçecek bir entegre ulaşırma ve doğalgaz-petrol boru hatları ağının inşasına odaklanmıştır. AB'nin enerji güvenliği politikasını üzerine oturttuğu bu proje, AB'nin Rusya ile olduğu kadar Güney Kafkasya ve Orta Asya ülkeleri ile olan ilişkilerini de belirlemekte ve en son olarak da Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının da ortaya koyduğu gibi Akdeniz'e açılmaktadır. AB'nin enerji güvenliği politikası

---

³ Petrolde ithal kaynaklara bağımlılık yüzde 90'ı bulurken, doğalgaz'ın da yüzde 70'i dışardan karşılanacak, kömürün ise neredeyse tamamı ithal olacaktır. Rusya'nın toplam petrol ihracatının yüzde 58'i ile yüzde 88'i 2003 yılı itibarıyla Avrupa'ya yapılmıştır. AB üyesi ülkeler 2003 yılında Rusya'nın Avrupa'ya olan doğalgaz ihracatının yüzde 65'ine talipken bugün, Birliğin sınırları Avrupa'nın geri kalan doğalgaz tüketimini de kapsayacak şekilde genişlemiştir (European Commission, 2007b).

kapsamında üzerinde durduğu űlkeler adeta Komşuluk Politikası'nın izdüşümünde tamamen aynı kavisi çizerek AB'yi kuşatmaktadırlar.

Enerji ortaklığı Rusya-Avrupa Birliği ilişkilerinin en önemli boyutlarından biri olup Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'nın (OİA) çizdiği hukuki çerçeve içerisinde oluşturulmuştur. Enerji ortaklığının amacı enerji alanında diyaloğun geliştirilmesini ve enerji pazarlarını açarak bütünleştirecek politikaların izlenmesini sağlamaktır (European Commission, 2007a). Yeni üyelerin gelişen sanayilerinin ihtiyaç duyacağı enerji arzını da gözönünde bulundurursak AB'nin, Avrupa pazarına uygun ticari şartlarla doğalgaz ve petrol sağlayacak, istikrarlı ve güvenilir bir Rusya'ya olan ihtiyacının artacağı ortadadır.

Enerji Diyaloğu kapsamında AB, dahili enerji pazarında rekabeti güçlendirmek, sürdürülebilir kalkınmayı korumak ve harici enerji arzı güvenliğini garanti altına almak amacı ile Rusya'yla ilişkilerin geliştirilmesini öngörmektedir. AB'nin Rusya'dan beklentisi enerji sektöründe, özellikle de doğal tekellerin yapısı ve yönetimi alanında, doğal kaynakların fiyatlandırılması ve vergilendirilmesinde gerekli reformları yapması ve Rusya'daki yabancı yatırımcılar için ihtiyaç duyulan sağlıklı altyapının ve yatırım koşullarının oluşturulmasını sağlamasıdır. Özellikle de BP, Shell, Total ve ENI gibi Avrupalı şirketler Rus pazarına rahatça girmek istemektedirler. Bu sebeple de enerji sektöründe şeffaflık ve sağlıklı işleyen rekabet koşulları, AB'nin Rusya'nın doğalgaz sunumu ve fiyatları konusunda keyfi bir tutum izlemesine engel olabilir (European Commission, 2004a).

Vladimir Putin de Rus doğalgazı ve petrolünün Rusya'nın dış politikasında oynadığı rolü artırmaya çalışmaktadır. Başkan Putin, Batı Avrupa űlkeleri ve ABD ile bir enerji ortaklığına itiraz etmemektedir. Hatta Putin, Rus enerji sektörünü yabancı yatırımlar için cazip kılmaya isteklidir. Diđer taraftan Putin, Rus enerji sektörü uluslararası pazarlarla rekabet edecek ölçüde gelişinceye kadar devlet kontrolünü sürdürmeye kararlı görünmektedir (The Economist, 2002). Olcott (2004), Putin'in ancak Rus doğalgaz ve petrol sanayisinde yeniden düzenleme tamamlanıp devletin bu stratejik sektördeki ulusal çıkarını koruyacak kapasiteye eriştiği zaman, Batılı firmaların Rus pazarına girişine izin vereceğini aktarmaktadır. Putin, Mikhaıl Khodorkosky gibi Rus asıllı oligarklara dahi göz açtırmamıştır. Batının Khodorkosky'nin tutuklanmasına karşı gösterdiği tepki aslında Putin'in sıkı devletçi ve tekelci politikaları, liberalleşme ve serbest pazar çağrılarına rağmen sürdürmek istemesinden duyulan endişeden kaynaklanmıştır. Batının endişeleri boşa çıkmamıştır. Bugün Avrupa doğalgazının kaderi Rus enerji devi Gazprom'un alacağı kararlara ve uygulamalarına bağlıdır. Bunun en canlı örneği Avrupa'nın Ukrayna'da desteklediği "turuncu devrim"e karşı Rusya'nın Ukrayna üzerinden Avrupa'ya ulaşan doğalgazda kısıntıya gitmesidir. Aynı şekilde Gürcistan da Ocak soğuklarında Rusya'dan benzer

bir uyarı almış ve boru hattı istasyonlarında yaşanan arıza bahanesi ile Gürcistan'a sağlanan doğalgaz bir süreliğine kesilmiştir.

Rusya, AB ve ABD'ye açıkça meydan okumaktan çekinmemekte, yine de bu meydan okumayı bir Batı karşıtlığına dönüştürmemektedir. AB-Rusya ilişkileri, Rusya'nın bütünleşmeye çalıştığı küresel ekonomi ve ihtiyaç duyduğu mali yardımlar ve gelişen ticari ilişkiler açısından çok büyük öneme sahiptir (European Commission, 2007c). Avrupa Birliği ile Rusya'nın işbirliğinden beklentileri esas itibarıyla farklıdır. AB, Rusya ile ilişkilerinde bu ülkenin kendisine bağlılığını amaçlamaktadır. Rusya ise güvenlik alanında işbirliği aracılığıyla ortak bir karar alma mekanizması ve ortak barışı koruma ve insani müdahale ilkeleri oluşturmaya ve güç kullanımına ilişkin kural ve sınırlandırmaları belirlemeye çalışmaktadır. Rusya aynı zamanda güvenlik alanında işbirliği sayesinde uluslararası örgütlerin rolünü tartışma olanağı bulmuştur. AB, Rusya'nın Amerika ile sürdürdüğü ilişkilerin gerisinde kalmak istemediği için 3 Ekim 2001'de Moskova ile güvenlik ve savunma alanında işbirliği için yeni adımlar atmaya kabul etmiştir. Bu adımlar uluslararası terörizmle mücadeleyi de içermektedir. Ayrıca, yeni tehditlere karşı diyalogun gelişimini sağlamak için taraflar, Rusya'nın AB Siyaset ve Güvenlik Komitesi ile aylık danışma toplantılarında bir araya gelmesini kabul etmişlerdir. Ancak, Rusya ve AB güvenlik alanında somut bir işbirliği sergileyememiş, stratejik ortaklığa yönelik gözle görülür ve devamlılığı olan bir eylem ortaya koyamamıştır. Rusya ve AB işbirliğine verilebilecek tek somut örnek Rus askeri görevlilerin Bosna-Hersek'teki AB Polis Misyonu'na katılımlarıdır (Danilov, 2005).

AB ve Rusya, Mayıs 2003'te dış güvenliğin de dahil olduğu dört başlıkta "ortak sahalara" oluşturulmasına karar vermiştir. Komisyonun 2004'te kabul ettiği bildirgeye göre "ortak sahalara" Enerji Diyalogu'nu, çevresel işbirliğini, siyasi ve güvenlik işbirliği alanlarını kapsamakla birlikte uygulamada yeterli ilerleme sağlanamamıştır (European Commission, 2004b). En başta Rusya, AB'nin "Genişleyen Avrupa-Yeni Komşuluk Politikası" kapsamında açıklık kazanan bütünleşmeyi Rusya'ya kadar yayma, dolayısıyla da Rusya'yı Avrupa'ya yakınlaştırma politikasına karşı çıkmaktadır. Rusya bunun yerine her iki tarafın da en temel çıkarlarından hareketle karşılıklı yakınlaşma esaslı bir ortaklığı savunmaktadır. Danilov'un da (2005) ifade ettiği gibi Rusya, AB'nin sınırlarının etrafında çepeçevre dost ülkelerden oluşan bir kuşak görmek istemesini anlayışla karşılamakla birlikte, AB'nin çevresini çoğunlukla AB standartları ile uyumlu bir "yakın çevre"ye dönüştürme arzusuna sıcak bakmamaktadır.

ABD ise Rusya'nın gözlemediği üzere zayıflayan askeri gücüne rağmen gittikçe genişleyen bir coğrafyada varlığını sürdürmektedir. AB ve NATO açısından Rusya, büyüyen ekonomisi, toparlanan askeri gücü ve enerji pazarındaki egemen konumu ve hem Orta Asya'ya hem de Orta Doğu'ya

olan yakınlığı sebebi ile kesinlikle gözardı edilemeyecek bir 'stratejik ortak'tır. AB ve NATO açısından asıl sorun Rusya'yı yabancılaştırmak yerine 'stratejik ortak' kılmaya olanaklı politikalar geliştirebilmektir. NATO'nun ABD önderliğinde sürdürdüğü genişleme politikası ise Rusya ve Batı arasındaki bağları ve güven ortamını zayıflatmakta ve AB'nin Rusya ile ilişkilerinde adım adım katettiği gelişmeler zarar vermektedir. NATO'nun genişlemesine karşı AB içinde özellikle Fransa ve Almanya kaynaklı itirazlar yükselmekte ve Irak Savaşı'ndan bu yana AB ve ABD önderliğindeki NATO yeni bir ideolojik ve stratejik farklılaşma yaşamaktadır.

BAĞIMSIZ BİR AVRUPA SAVUNMA SİSTEMİ Mİ? YOKSA NATO'NUN AVRUPA AYAĞI MI?

AB'nin Maastricht Anlaşmasının ardından yaklaşık 15 yıldır sürdürdüğü genişleme politikası sona ermiş görünmektedir. Avrupa güvenliği için şart olan bütün ve özgür bir Avrupa hayali, Almanya'nın AB norm ve değerleri çerçevesinde birleşmesi ve Varşova Paktı ülkelerinin de bu bütünleşme içerisindeki yerlerini almalarıyla gerçekleşmiştir. Eski Sovyet bloğu ülkelerini de içine alacak şekilde genişlemesini tamamlayan AB artık dikkatini sınırlarının ötesinde daha küresel sorunlara kaydırarak küresel bir aktör olmanın gerektireceği görev ve sorumlulukları yerine getirmeyi umarken, eski Yugoslavya ve Kosova'da pek de başarılı olmayan bir sınav vermiştir. Sonuç, Almanya Başbakanı Helmut Kohl'ün ifadesiyle Avrupa'nın ayıbıdır (McCormick, 1999:204). Bu sınavın olumlu yanı ise AB'nin beklentilere rağmen yeteneklerini tekrar gözden geçirmesine olanak vermesidir.

AB, beklenenin aksine sınırlarında yaşanan bir krize müdahale gücünü ispat edememiştir. Kintis'in (1999:282) ifadesi ile AB, Avrupa'nın yeni jeostratejik haritasında Amerika'nın askeri gücü ve siyasi liderliği olmadan, bölgedeki etnik çatışmayı siyasi çözüme bağlayacak güce sahip, arkabahesinde önemli miktarda asker barındıran bir güç olarak algılanmayı başarabilirdi. Ancak, beklentiler ile yetenekler örtüşmemektedir. Öncelikle, AB'nin hayati ve ulusal güvenlik çıkarlarına yönelik doğrudan bir tehdit algılanmadığında, Batı'nın tutarlı ve başarılı bir müdahale stratejisi geliştiremediği görölmüştür. İkinci olarak ise Avrupa ülkelerinin Yugoslavya'daki çatışmada olduğu gibi sürekli ve kalıcı bir ateşkes sağlayacak yeterli güçle müdahalede bulunmaya hazırlıklı olmadıkları ortaya çıkmıştır.

AB'nin 1991 yılından itibaren Balkanlardaki çatışmaya diplomatik yollarla çözüm bulma çabaları Avrupa'nın siyasi çevrelerinden ve Topluluğun kurumsal temsilcilerinden derlenen Gianni de Michelis, Lord Carrington, Jose Cuttilero gibi isimlerle ve daha sonra Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler temsilcilerinden oluşan David Owen- Cyrus Vance, David Owen-Thorvold Soltenberg ikilileri ile sürmüştür. Her seferinde

NATO'nun müdahalesi olmadan sunulan planların başarısızlığa mahkum olduğu görülmüştür. Genel itibariyle Yugoslavya krizi Avrupa Birliği'nin siyasi ve diplomatik işlevini dahi yerine getirmekte zayıf kaldığı, 'birlik' olamadığı gerçeğini açığa vurmuştur.

AB'nin NATO'nun kuruluşu ile ölü doğan kolektif savunma organı BAB, 1992 Haziran'ında kolektif savunmanın ötesinde yeni bir rol edinme olanağı bulmuş ve çatışma önleyici uygulamalar ile kriz yönetimi alanında katkıda bulunmak istediğini ifade etmiştir. BAB, AGİT'in ve BM Güvenlik Konseyi'nin barışı koruyucu eylemlerine katılacaktır (Bretherton ve Vogler, 1999:209). Böylece, AB kendi politikaları ve stratejilerini uluslararası örgütlerin desteği olmadan çatışmanın taraflarına kabul ettiremeyeceğini de kabul etmiştir.

Aynı yıllarda NATO, BAB ile benzer bir geçiş süreci ve dönüşüm yaşamaktadır. Sovyetlerin dağılması ile varlık sebebini yitirdiği düşünülen NATO, değişen konjonktöre ve Avrupa güvenliğinin yeni ihtiyaçlarına çok güzel uyum sağlamış ve hayatta kalmayı başarmıştır (Cox, 1995:72-82). Üstelik NATO'nun değişen görev tanımı ve genişleyen sınırları aracılığı ile ABD, Avrupa'daki varlığını ve ilişkilerini sürdürebilmiştir. Yugoslavya krizi ile birlikte ABD Avrupa siyasetinde tekrar etkinlik kazanmıştır. NATO ve BAB, Birleşmiş Milletler'in Mayıs 1992'de Sırbistan için aldığı silah ambargosu kararını uygulamak üzere Adriyatik'te görev üstlenmiştir. Deniz kuvvetlerinin birbirinden ayrı iki komuta altında olmalarına rağmen Adriyatik'teki görev, NATO ve BAB'ın bir görev için aynı zamanda ve aynı alanda hareket edebilmeleri açısından ilktir. (Cremasco, 1995:45).

Bir diğer ilk ise NATO'nun Yugoslavya krizine müdahalesinin alandışı oluşudur. NATO üstlendiği alandışı müdadale ile artık kolektif savunma anlayışının dışına taşmış olmaktadır. Almanya'nın AB yönetimi altında Alman askerlerinin barışı koruma görevlerine katılabileceğini açıklaması ve NATO deniz kuvvetlerine bir destroyer, BAB kuvvetlerine ise bir Deniz Kuvvetleri Havadan Gözlem Uçağı ile katkıda bulunmuş olması yine başka bir ilktir.⁴

Maastricht Anlaşması BAB'ın NATO ve AB arasında köprü işlevi göreceğini belirtmektedir. Bir diğer düşünce ise BAB ve AB'nin bütünleşmesini öngörmektedir (Mckenzie ve Loedel, 1998:103-106). Birinci yaklaşım statükonun devamını savunmakta ve güvenliğin Avrupa ayağını transatlantik ilişkilerinin bir parçası kılmaktadır. İkinci yaklaşım ise NATO'dan bağımsız bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin

---

⁴ Almanya her iki örgüte de maddi yardımda bulunmuş olsa da NATO ve BAB Birleşmiş Milletler'in ambargo kararı kapsamında Adriyatik'te arama çalışması yapmak istediğinde Almanya kendi destroyerine ambargoyu uygulama görevine katılmaması emrini vermiştir.

oluşturulması gerektiğini savunmaktadır. Sonuç olarak ikinci düşünce hayata geçmiştir ve 1991 Kasım ayında Roma'da yapılan NATO zirvesinde Avrupa Güvenlik ve Savunma Girişimi olarak bilinen bir güvenlik kimliği ve savunma rolü üzerinde uzlaşılmıştır. Bu oluşum Fransa'ya bağımsız hareket imkanı verdiği kadar ABD'nin de çıkarınadır; çünkü, Avrupa'nın güvenlik ve savunma alanında Amerika'nın yükünü paylaşmasını sağlayacaktır.

NATO ile Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin iie ve birbirini tamamlayacak Şekilde yapılandırılmasına yönelik ilk çaba aslında Brüksel'de Ocak 1994'te Birleşik Müşterek Görev Gücü 'nn (Combined Joint Task Force - CJTF) oluşturulmasıdır. CJTF, Avrupa komutası altında görev yapacak bir gönüllüler koalisyonu (coalition of the willing) olacaktır. Roma zirvesinde alınan bir diğer karar da NATO'nun doğusunda kalan ülkelerle işbirliğini geliştirmek üzere tasarlanan Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'nin oluşturulmasıdır. Batı, Fransa'nın çekince ve itirazlarına rağmen 1994'te Clinton'ın başlattığı genişlemeyi sürdürecek gibi görünmektedir. AB yesi olup daha sonra NATO'ya katılan ve katılacak yeni üyeler ise hem AB'nin bağımsız dış politikasını hem de Rusya ile ilişkileri riske atabilir. NATO'nun yeni Visegrad lkeleri AB'nin henüz sunamadığı güvenlik ve savunma olanakları ile Rusya'ya karşı sağladıkları emniyet sayesinde Atlantiki eğilimlerin daha bir süre gcl kalacağının habercisidir. Yeni yeler, ABD'nin Avrupa'nın içişlerine müdahalesine aracı olabilirler. ABD, Őimdilik Avrupa Güvenlik ve Savunma Girişimi'nin NATO çatısı altında kalmasını ve NATO'nun onayı halinde NATO kaynaklarından yararlanmasını sağlamış görünmektedir. Arnavutluk ve Hırvatistan'ın da NATO'ya katılması halinde, nerede ise tüm Avrupa'da NATO'ya bütünüyle iştirak etmeyen tek ülke olarak kalacak olan Fransa bu gelişmeden rahatsızlık duymaktadır.

AB'nin karşılaştırmalı üstünlüğü (comparative advantage) daha çok yumuşak diplomasi aracılığı ile takip ettiği, işbirliği ve ortaklık kurduğu ülkelerin demokratik siyasal sistemler ve serbest pazar ekonomisine geçerek dönüştürülmesi politikasında yatmaktadır. AB, Orta ve Doğu Avrupa'da başarılı bir dönüştürme politikası takip ederek bu lkeleri yeniden yapılandırmış ve AB sınırlarını demokratik lkeler ile vreleyerek istikrar ve güvenlik yaratmaya çalışmıştır. Ancak, AB'nin işbirlik ve ortaklık için seferber ettiği diplomatik ve ekonomik gücü, çatışmaların sıcak bir nitelik kazandığı ileri evrelerde yetersiz kalmakta ve ABD ile NATO'nun önderliğini gerekli kılmaktadır. AB, sıcak çatışmalara müdahale gücünü oluşturmaya çalışmakla birlikte daha uzun vadede NATO'nun yerini alamayacaktır. AB, küresel ekonomik gücü ile uyumlu bir siyasi rol üstlenmesi gerektiğinin bilincinde olduğu gibi NATO'nun küresel tehditlere cevap verecek nitelikte bir görev değişimi geçirmesi halinde NATO'nun Avrupa'da boşaltacağı yeri doldurmak zorunda kalacaktır. Bu sorumluluk aktarımı ekirdediğinde Fransa ve Almanya'nın yer aldığı Batı Avrupa'nın bağımsız bir savunma ve güvenlik kimliği beklentilerini karşılar gibi görünse

de, AB'nin Avrupa'nın dışında daha aktif bir küresel rol arayışlarını kısıtlar ve AB'yi NATO'nun bir ayağı kılar niteliktedir.

NATO'NUN DEĞİŞEN GÖREV TANIMI: 1999-2007

NATO, 1999'da Washington'da toplandığında gündeme hakim olan konu Kosova Savaşı'ydı. 2002 Prag Zirvesi'nde ABD'ye düzenlenen terörist saldırılar, 2004 İstanbul Zirvesi'nde ise Irak Savaşı sonrası transatlantik ittifakında oluşan kırıklar gündeme damgasını vurmuştu. Riga Zirvesi'ne ise Afganistan'da giderek kötüleşen güvenliğin ve ABD'nin çıkmaza giren “sürekli savaş” politikasının gölgesi düşmüştür. Yıldızoğlu, (2006:13) Amerika'nın “sert gücü”nün beklenen sonuçları üretemediğini, NATO'nun geri gelen Taliban direnişi, yeniden güçlenen Hikmetyar, aşiret reisleri, uyuşturucu üretimi ve ticareti karşısında tüm çabalarına karşın bir sonuç alamadığını aktarmaktadır. Yıldızoğlu, Irak'ta gelişen direniş, bir türlü düzelmeyen güvenlik ortamı, kukla yönetimin yolsuzlukları, çeteleşme, etnik dini çatışmalar, hesaplaşmalar, İslami terörizm gibi gittikçe karmaşıklaşan şartlar altında, ABD'nin Irak müdahalesinin de çıkmaza girdiğini ve ABD'ye kan kaybettiğini belirtmektedir (a.g.e.).

Irak ve Afganistan ABD'nin sadece savaş kapasitesinin büyük bir kısmını emerek başka bir yerde askeri operasyon kapasitesini sınırlamakla kalmamakta, aynı zamanda ABD'nin başvurabileceği “yumuşak gücün” kaynaklarını da eritmektedir. 43. Münih Konferansı'nda Putin, Hindistan ve Çin gibi ülkelerin birlikte GSYİH'nin çoktan ABD'ninkini aştığına dikkat çekmiştir. Çağımızın güvenlik tehditleri ise ABD'nin sadece “sert gücü”ne başvurarak mücadele edebileceğinden çok daha çeşitli ve içiçe geçmiş olup bölgesel örgütlerden, uluslararası kuruluşlara ve sorunlu bölgelere komşu ülkelere varıncaya kadar pekçok aktörün hem sivil hem de askeri olanaklarının seferber edilmesini gerektirmektedir. Afganistan ve Irak'ta ABD Dışişleri Bakanı Rice, uluslararası toplumun desteğini artıracak ve Amerika'nın yükünü paylaşmasını sağlayacak yollar aramaktadır (Nato News, 2007). Riga Zirvesi'nde bu arayış “adil yük paylaşımı” (fair burden sharing) olarak dile getirilmiştir. Hunter, (2004:14-18) ABD ve Avrupa'nın karşılıklı birbirini güçlendirici ve tamamlayıcı yetenekleri olduğunu dile getirmektedir. Ortadoğu'nun sorunlarının çözümü ve Irak'ın yeniden yapılandırılması için kısa vadede askeri, uzun vadede ise sivil yaklaşımlar ve ilişkileri gerektirmektedir. Bu gereklilik NATO'nun yeni bir ABD-AB stratejik ortaklığı ile birlikte dönüştürülerek çağdaştırılmasına işaret etmektedir. Drozdziak, Avrupa diplomasisi ile ABD'nin güç kullanmayı da kapsayacak şekilde daha geniş yaptırımlar uygulama tehditinin İran'da olduğu gibi başarılı sonuçlar verebileceğini dile getirmekte ve AB ile ABD'nin “iyi polis-kötü polis”i oynamasını önermektedir (Drozdziak, 2005:88-98; Cordesman, 2002).

NATO güçlü bir “savunma kültürü” barındırmaktadır. Asıl amacının kollektif savunma olarak kalmaya devam ettiğini Washington ve Prag zirvelerinde de tekrar etmiştir. Cornish ve Edwards, AB'nin ise artık stricto sensu bir sivil güç olmadığını, BAB'ın AB'nin içine katılmasıyla gönüllülük üzerine de temellendirilmiş olsa yine de Birliğin bir kollektif savunma kimliği edindiğini dile getirmişlerdir (2001:597). Ancak, Cornish ve Edwards AB'nin stricto sensu bir askeri ittifak da olamayacağını belirtmektedir (a.g.e.). AB en çok Deutsch'un tanımladığı gibi bir güvenlik topluluğu olabilir. Bu içe dönük güvenlik topluluğunun tanımlanabilir bir ortak dış tehditin yokluğunda dışa odaklı bir güvenlik ittifakının niteliklerini kazanıp kazanamayacağını zaman gösterecektir. Oysa, AB'nin yeni üyeleri bundan daha fazlasını beklemekte ve NATO'nun kendisini ispat etmiş, ne zaman ve neden güç kullanılacağını açıkça tanımlayabilen askeri-siyasi stratejik konseptine itibar etmektedirler.

Yirmibirinci yüzyılın güvenlik ve tehdit algılamaları köklü bir değişiklik yaşamıştır. Çatışmalar asimetrik bir nitelik kazanmıştır ve terörist eylemler aracılığıyla sivil özgürlükleri tehdit etmektedir. AB'nin NATO tarafından desteklenen “daha geniş Avrupa” projesi ile Doğu Avrupa'da olası çatışmalara karşı istikrarlı ve güvenli bir Avrupa-Atlantik bölgesi yaratılmaya çalışılmıştır. AB'nin Maastricht Anlaşması sonrasında hız verdiği genişlemeye, NATO'ya yeni üyelerin katılımı eşlik etmiş ve iki Almanya'yı dolayısıyla da Avrupa'yı bölen hat şimdi daha uzak bir coğrafyaya kaymıştır. Asmus, (2004) bu hattın artık “daha geniş Avrupa” ile “Büyük Ortadoğu”yu birbirinden ayırdığını dile getirmektedir. Asmus'un önerisi Karadeniz Bölgesi için yeni bir Avrupa-Atlantik stratejisinin belirlenmesidir. “Daha geniş Karadeniz Bölgesi”, üç Güney Kafkasya ülkesini de içine alacak şekilde genişlemelidir. Asmus'un tanımıyla Güney Kafkasya Avrupa, Avrasya ve Ortadoğu güvenlik alanlarının kavşağında yer almakta, ancak bu bölgelerin hiçbirinin merkezinde bulunmamaktadır(a.g.e.). Güney Kafkasya tüm bu bölgelere teğet yerleşimi ile mükemmel bir konuma sahiptir.

NATO'nun gündemi, Avrupa'nın sınırlarının gelip dayandığı Ukrayna ve Belarus'u da içine alan Avrupa ile bütünleşmiş bir Karadeniz Bölgesi'nin oluşturularak Büyük Ortadoğu Projesi için elverişli ve stratejik bir hinterland'ın yaratılmasını içermektedir. ABD'nin Karadeniz'den Orta Asya ve Güney Akdeniz'e kadar geniş bir alanda varlık göstermesinin pek çok sebebi vardır. Başta Hazar enerji kaynaklarının pazara açılmasının ardından Avrupa, Avrasya ve Ortadoğu'yu birbirine daha çok bağlayan enerji güvenliği ve Büyük Orta Doğu projesi kapsamında Amerikan üslerinin işbirlikçi ve dost komşu ülkelere kaydırılarak çatışma bölgesine yakın ama dışında konumlandırılması ihtiyacı gelmektedir. Lesser (2000:3) Amerika'nın Ortadoğu perpektifini şöyle açıklamaktadır: “Akdeniz, Körfez ve Hazar'a doğru güç ve Karadeniz bölgesi yansıması için lojistik bekleme odasıdır. Görüldüğu gibi Akdeniz ve Karadeniz ABD'nin Büyük Ortadoğu'sunu çevreleyen kuşak olup Orta Asya ve Ortadoğu'ya teğet AB'nin Yeni

Komşuluk Politikası gibi bir başka “stratejik enerji elipsi” daha oluşturmaktadır.

2004 İstanbul Zirvesi’nde ABD’nin bu güç yansıması için kullanışlı ve “Daha Büyük Ortadoğu Girişimi” adlı yeni bir NATO planı oluşturulmaya çalışılmıştır.⁵ NATO’nun güney yönündeki genişlemesi, Karadeniz Bölgesi’nde izleyeceği genişleme politikasının tamamlayıcı bir ayağıdır. NATO’nun Riga Zirvesi ile açıklık kazanan, ABD önderliğindeki bu yeni açılımın amacı hem yasadışı göç, uyuşturucu, silahların yayılımı, kadın ticareti gibi günümüzde Avrupa’yı en çok uğraştıran sorun ve tehditlerin önünü almayı hem de “Büyük Ortadoğu Projesi”ni başarıya ulaştırmayı öngörmektedir. Karadeniz Bölgesi, Avrupa’nın donmuş çatışmaların hüküm sürdüğü Transnistria, Abhazya, Güney Osetya, ve Dağlık Karabağ ile olan yeni sınırıdır. Bu bölgelerde terör ile insan, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı rahatça gelişme imkanı bulup daha sonra Karadeniz üzerinden Avrupa’ya yayılmaktadır. Bu bölgelerde yaşanan istikrarsızlık ABD’nin desteklediği Rusya ve İran’a alternatif enerji kaynaklarının Hazar Havzası ve Orta Asya’dan başta Avrupa olmak üzere dünya pazarına ulaştırılması projesini tehdit etmektedir.

ABD’nin sıkışıp kaldığı Irak ve istikrarı bir türlü sağlayamadığı Afganistan’da ise yeni çözümler aranmaktadır. ABD’li yetkililer, NATO aracılığı ile Avrupalı müttefiklerin Afganistan ve Irak’taki Amerikan sorumluluklarının bir kısmını paylaşmaları için gerekli altyapıyı hazırlamaya çalışmaktadırlar. Bunun için son yıllarda, Romanya ve Bulgaristan’da olduğu kadar Gürcistan ve Azerbaycan’daki Amerikan askeri varlığının üslenebilmesi için girişimlerde bulunmaktadır. Güney Kafkasya çatışma bölgelerine yakın olduğu halde, çatışmanın dışında kalması sebebiyle önem kazanmıştır. Ancak, Somuncuoğlu, (2007:17) “Eski Sovyet alanında sınırlı etki araçlarına sahip olduğunun farkına varan ABD, büyük Karadeniz’in Batı tarafından kapsanması açısından NATO’nun mükemmel bir araç olacağı fikrine kapıldı” demektedir. ABD, Moldova, Ukrayna ve Güney Kafkasya ülkelerini transatlantik işbirliği ile Batı’ya bağlarken, tek taraflı politikaları sebebi ile Transatlantik ittifakında görülen çatlağı da gidermeyi ummaktadır. ABD’nin, Riga Zirvesi ve ardından Münih Konferansı ile, Amerikan tek taraflılığını eleştirenlere Avrupa’nın da “Büyük Karadeniz Projesi” ile iştirak edebileceği bir “küresel işbirliği” şeması sunduğu dile getirilmektedir (a.g.e.).

“Büyük Karadeniz Bölgesi”nin kısa zamanda en az “Büyük Ortadoğu” kadar stratejik öneme sahip olduğu görüşüne varılmasındaki bir diğer etken de Avrupa-Atlantik sistemini Hazar enerji kaynakları ile Orta Asya ülkelerine

---

⁵ NATO’nun Barış İçin Ortaklık programına üye beş Orta Asya ve üç Güney Kafkasya ülkesine ek olarak aralarında Mısır, İsrail, Fas, Tunus ve Katar’ın bulunduğu beş yeni Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkesi davet edilmiştir.

bağlayan Avrupa-Asya enerji koridorunun güvenliği endişesidir. Ukrayna üzerinden Kuzey Avrupa pazarına ve Bakü-Tiflis Ceyhan boruhattı ile Akdeniz'e açılan Avrupa-Asya enerji koridoru donmuş çatışmaların hakim olduğu Doğu Karadeniz ve Hazar Bölgesi'nden geçmektedir. Avrupa'nın ısınmasını ve sanayisinin işleyişini sağlayan ve yaşamsal önem taşıyan enerji kaynaklarının izlediği yolun dahi Güney Kafkasya ile birlikte Türkiye'nin Avrupa'nın neresinde yer aldığına artık kesin cevabı vermiş olması gerekir.

Riga Zirvesi'nde NATO genel Sekreteri Jaap de Hoop Scheffer, (2006a) NATO'nun içinde bulunduğu "sürekli dönüşümü", "küresel işbirliklerini" genişletmesi ve Afganistan gibi NATO sınırları dışında müdahalelerde bulunması ile açıklamıştır. Kasım 2006'da gerçekleşen Riga Zirvesi, ilk defa eski Sovyetler Birliği üyesi bir ülkede düzenlenerek sembolik bir anlam da taşımaktadır. Ancak, Letonya'da düzenlenen Riga Zirvesi'nden Rusya'yı rahatsız edecek bir karar çıkmamasına özellikle dikkat edilmiştir. NATO üyeliği için sadece Hırvatistan, Arnavutluk ve Makedonya'ya söz verilirken, Ukrayna ve Gürcistan varolan "yoğunlaştırılmış diyalog" ile yetinmek zorunda kalmışlardır. NATO'nun Avrasya coğrafyası üzerinde ertelediği genişlemenin yerine Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Kore ve Japonya gibi ortak değer ve güvenlik algılamalarını paylaştığı ifade edilen ama Avrupalı olmayan ülkelerle transatlantik işbirliğinin geliştirilerek, Daalder ve Goldgeier'in (2006:105-113) tanımladığı şekilde "küresel NATO"nun gelişimi hedeflenmiştir.

Daalder ve Goldgeier, NATO'nun son yıllarda Afganistan'da üstlendiği barışı koruma, Irak'ta güvenlik güçlerinin eğitimi görevlerini hatırlatmakta, Endonezya'da tsunami'den, ABD'de Katrina Kasırgası'ndan, Pakistan'da depremden zarar görenlere NATO'nun yardımda bulunduğunu belirtmektedir (a.g.e.). NATO üyesi olmayan ülkeler NATO'nun Balkanlar ve Afganistan'da sürdürdüğu operasyonlara katkıda bulunmuş, Avustralya, Japonya ve Güney Kore NATO üyesi ülkelerin Irak'taki varlığına asker göndererek destek olmuşlardır. Sınırları aşan ve tüm dünyayı tehdit eden terör ise "ileri savunma"yı gerektirmektedir. Tüm bu gelişmelerin sonucu olarak, sadece Avrupalı ülkeler ve Kuzey Atlantik ile sınırlı kalmayacak ve değişerek küreselleşecek bir NATO tasarlanmaktadır. Daalder ve Goldgeier, Avrupalı ve NATO üyesi olmayan ortaklarla "küresel işbirliği"nin tam üyelik için bir ilk adım olarak görülmesi gerektiğini söylemektedir (a.g.e.). Bu amaçla, Kuzey Atlantik Anlaşması'nın üyeliği Avrupa ülkeleri ile sınırlandıran 10. Maddesi değişmelidir. Böylece, NATO'nun "alan dışı" hareketi daha rahat olacaktır.

Riga Zirvesi'nde ABD'nin "küresel NATO" çağrırlarının ardında yatan neden açıklık kazanmıştır. ABD ve Britanya'nın tüm ikna çabalarına rağmen, Almanya, İtalya, İspanya ve Fransa Afganistan'daki askeri güçlerine getirdikleri sınırlandırmaları kaldırmamışlardır. Lukyanov'un ifadesiyle

“Yaşlı/eski Avrupa” Afganistan’ın nispeten sakin kuzey kısımlarında görev yapmaya hazır olmakla birlikte, aktif savaşın yaşandığı güney kısımlarında NATO müdahalesine dahil olmaya istekli değildir (2007). 2006 yılında NATO yönetimindeki Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü (International Security Assistance Force-ISAF) Afganistan’ın önce güney sonra da doğu bölgelerine yayılmış ve bu bölgelerde güçlü direniş ve şiddetli çatışmalarla karşılaşmıştır. Riga Zirvesi’nde dört Batı Avrupa ülkesi, Almanya Fransa, İspanya ve İtalya, ancak acil durum halinde kendi kuvvetlerinin güney ve doğu bölgelerinde görev yapan diğer kuvvetlerin yardımına geleceğini kararlaştırmıştır. Bu kararın ardından Britanya, Kanada, Amerika, Danimarka, Estonya ve Hollanda kuvvetleri Afganistan’daki şiddetli silahlı mücadeleyi yalnız sürdürmektedirler.

Rynning’e göre NATO içinde hem siyasi hem de stratejik bir çatlak vardır ve Riga Zirvesi, NATO ülkelerinin Afganistan operasyonuna yapacağı minimum seviyede katkıyı kararlaştırmış olsa da, ülkelerin bu kararı ne derece de uygulayacağı henüz belli değildir (2006). NATO’nun Afganistan için kapsamlı bir stratejisinin olmadığı görülmektedir. Rynning, NATO stratejisinin Afganistan’a asker sokmaktan ibaret olduğunu, oysa gerçek stratejinin Afganistan politikasını destekleyecek mümkün olan bütün araçların bütünleşmesi anlamına geldiğini aktarmaktadır (a.g.e.).

NATO’nun, BM ve AB gibi kuruluşlara Afganistan’ın yeniden yapılandırılması için duyduğu ihtiyaç hergeçen gün artmaktadır. NATO’nun – ABD’nin de – politikası Afganistan’da çıkmaza girdikçe askeri stratejiye ağırlık verilmekte ve stratejinin kalkınma ve bölgesel güvenlik ayağı ihmal edilmektedir. Scheffer, Riga Konferansı’nın açılış konuşmasında güvenlik ve kalkınmanın elele sürdürülmesi ve BM, AB, Dünya Bankası gibi diğer büyük kurumların Afganistan’da daha fazla çalışması gerektiğini ifade etmiştir (2006). Rynning’ göre, başta Fransa olmak üzere Avrupa, NATO’nun AB’yi askeri operasyonlara bir ek olarak kullanmasından çekinmektedir (2006b).

Riga Zirvesi’nde NATO’nun küresel bir rol çerçevesinde dönüşümü tartışılırken gözden kaçırılan unsur, aslında AB’nin de kendisi için benzer bir dönüşümü amaçlamış ve NATO’yu tamamlayıcı bir rolden çok kendisi için bağımsız bir küresel rol hedeflemiş olmasıdır. Riga Zirvesi’nde “küresel işbirlikleri”nden bahsedilirken “gönüllüler koalisyonu” yaklaşımı daha geniş bir katılımı ele alınarak hem AB’nin güvenlik ve dış politikasında gelecekte çok parçalı bir yapıya dönüşmesinin önü açılmış, hem de “gönüllüler koalisyonu”nun Avrupa dışından ortaklarla zenginleştirilmesi düşünülmüştür. NATO’nun “küresel işbirliği” şeklindeki yeni açılımı, AB’nin Amsterdam Anlaşması ile önerdiği ve Nice Anlaşması ile kabul edilen “güçlendirilmiş işbirliği”ni (enhanced cooperation) hatırlatmaktadır. Bu durumda, eşit katılımcıların ortaklığından söz etmek imkansız hale gelmektedir. Ancak, NATO’nun büyük Avrupalı üyelerinin ABD

güdümlüdeki olası bir politika veya operasyona onay vermemeleri ve destek olmamaları halinde dahi bir “gönüllüler koalisyonu”nun desteği ile politikanın veya operasyonun uygulanabilmesi düşünölmektedir. Scheffer, NATO'nun üyesi olmayan ölkeler ile sürdüreceği işbirliğini bu çerçevede bir alet kutusu olarak tanımlamaktadır (2006b). “İşbirliği” NATO'nun amaçlarını paylaşan ve birlikte çalışmak isteyen bu ölkeleri NATO eylemlerine dahil edecek “esnek ve etkili bir çerçeve” sunmaktadır. Aynı esneklik Avrupalı ortakların muhalefetinden sıkılan ABD için de geçerlidir.

Scheffer'ın Riga Zirvesi için açılış konuşması önemli bir çelişkiyi de barındırmaktadır. Sheffer, bir yandan NATO'nun Avrupa'nın bölünmüşlüğünü ortadan kaldırmakta anahtar bir rol oynadığını ama bu görevin henüz son bulmadığını söylemektedir (2006b). Genişleyen Avrupa'nın bazı yeni üyeleri NATO'ya dahil olmak istemektedir. Diğer yandan Sheffer, Avrupa eğer gerçekten bütün ve özgür olacaksa, her ölkenin kendi güvenlik işbirliğini seçebilmesine ve her ölkenin aradığı kurumsal yuvayı bulmasına olanak tanımalıyız demektedir (a.g.e.). Genişleyen AB'nin yeni üyelerinin güvenlik işbirliği alanında NATO'yu seçmeleri halinde ise Avrupa bütünleşmesinin en önemli ayaklarından birini oluşturan dış ve güvenlik politikası alanında Avrupa'nın geri kalanından ayrı düşeceklerine şüphe yoktur.

Riga Zirvesi yaklaşıırken, ittifak içerisindeki Gelenekselci ve Genişlemeci yaklaşımlar arasındaki ayrışma da derinleşmiş ve NATO yetkilileri zirvenin bir genişleme zirvesi olmayacağı yönünde açıklamalarda bulunmuşlardır. 1999 ve 2001'de yeni üyeler kabul eden NATO aynı AB gibi genişleme yorgunudur. Overhaus, (2006) ittifak içerisindeki Gelenekselcilerin endişelerini daha yüksek sesle dile getirmeye başladıklarına işaret etmekte ve Gelenekselcilerin hem NATO'nun yeni üyeleri hazmetme hem de yeni adayların ittifakın yeni görev ve operasyonlarına önemli katkıda bulunma yeteneklerini açıkça sorguladıklarına değinmektedir. ABD'nin yönlendirdiği Genişlemeciler, ittifakın üye sayısını çoğaltarak coğrafik olarak daha ileriye uzanmasını ve sivil askeri nitelikli görev ve amaçların artırılmasını içeren çifte genişlemeyi desteklemektedirler. Fransa liderliğindeki Gelenekselciler ise NATO'nun asıl görevlerinin, kolektif savunmayla veya ittifak üyelerine yönelik doğrudan tehditlere karşı koruma amaçlı “alan dışı” askeri yayımlarla sınırlandırılması gerektiğini savunmaktadırlar. Overhaus, Almanya'nın çoklukla bu iki farklı yaklaşım arasında gidip geldiğini belirtmektedir (a.g.e.).

Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac, (2006) Riga Zirvesi için yaptığı açıklamada ABD'nin “küresel NATO” açılımını değil, öncelikli olarak Avrupa-Atlantik İşbirliği Konseyi üyeleri ile ilişkilerin geliştirilmesini desteklemektedir. Chirac'ın yaklaşımı AB'nin 1960'lardan itibaren Doğu Avrupa'ya yönelik yumuşama ve yakınlaşma politikasının devamı

niteliğindeki Rusya'yı stratejik ortak olarak benimseyen politika ile örtüşmektedir. Ancak, NATO'nun Rusya'yı rahatsız edecek şekilde genişletilmesi AB'nin yakın çevresi ile sürdürdüğü bu temkinli politikayı çıkmaza sokabilir.

Almanya ise NATO'nun genişlemesine oldukça pragmatik yaklaşmaktadır. 43. Münih Konferansı'nda Başbakan Angela Merkel, (2007) Ukrayna ve Gürcistan'ın üyeliğinin sadece bir genişleme sorunu olmadığını, potansiyel adayların gösterdiği çabanın ittifakın temellendirildiği değerlere ne ölçüde uyum sağladığının da değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Merkel'e göre, NATO transatlantik işbirliğinde önceliğe sahip olmalıdır. Merkel bu önceliği gerekli siyasi konsültasyonu yürütmek için ilk girişimi NATO'nun yapması ve gerekli önlemlere karar vermesi olarak açıklamıştır. Ancak, NATO'nun bu girişimi "herzaman herkesin herşeye katılacağı anlamına gelmemektedir" (Merkel, 2007). Merkel, bu açıklaması ile bir arayol sunmaya çalışmakta ve NATO'nun bazı üyelerin çekimser kalmaları halinde işlerliğini sürdürmesini amaçlamaktadır. ABD'nin BM Güvenlik Konseyi'nin ortak kararını beklemeden Irak'a müdahalede ısrarlı olması nedeniyle transatlantik ittifakında oluşan çatlağın derinleşmesi Almanya'yı endişelendirmektedir. Merkel'in herhangi başka bir yol denenmeden önce ittifak içinde bir karara varılmaya çalışılması ve ancak ondan sonra NATO Konseyi'nin kararlaştırılan görevleri üstlenmesi yönünde sunduğu öneri NATO'ya üstünlük tanır gibi görünmekle birlikte ABD'nin tektarafılığına da bir yanıt niteliğindedir.

Merkel, Münih Konferansı'nda AB ve NATO'nun birbirinin karşısı olarak değil destekleyicisi olarak algılanması gerektiğini de belirtmiştir. Merkel aynı zamanda NATO'nun çeşitli öncelikleri ve hedefleri olan ülkeler ve uluslararası örgütler ile yoğun bir işbirliği ağı oluşturmasının gerekliliğini hatırlatmıştır. Avustralya, Yeni Zelanda ve Japonya gibi ortak ülkelerle işbirliği ve konsültasyonun yaygınlaştırılması gerektiğini söyleyen Merkel, ABD'nin Riga Zirvesi'nde dile getirdiği "küresel NATO" kavramına destek verdiğini de belirtmiş olmaktadır. Ancak, Merkel konuşmasının ilerleyen kısmında Rusya ile olan stratejik ortaklıklarını da hatırlatarak NATO'nun Rusya'yı tehdit edecek bir yapılanmaya girmesine sıcak bakılmayacağını anlaşılmış olmaktadır.

Münih Konferansı'nın bir diğer önemli konuşmacısı AB'nin "stratejik ortağı" ve güvenlik mimarisinin vazgeçilmez köşe taşı olan Rusya'nın devlet başkanı Vladimir Putin'dir. Putin, NATO'nun doğuya doğru genişlemesinin, Batılı ortakların Varşova Paktı'nın dağılması ardından kendilerine verdikleri güvenceler ile çeliştiğini belirtmiştir. Putin, (2007) NATO'nun genişlemesinin ittifakın kendisini modernize etmesi ya da Avrupa'da güvenliğin sağlanması ile hiçbir ilişkisinin olmadığını, aksine karşılıklı güveni

azaltan ciddi bir provokasyon olduğunu söylemiştir.⁶ Putin'i rahatsız eden bir diğer gelişme de herbiri 5000 Amerikan askerinden oluşan Amerikan üslerinin “esnek cephe hattı” (flexible frontline) adı altında Rusya sınırlarına yakın konuşlandırılmasıdır. Putin bu durumu “NATO cephe hattı kuvvetlerini sınırlarımıza yerleştiriyor” diye yorumlamaktadır (Blank, 2004). ABD'nin tek taraflı askeri projeksiyonu, NATO'nun nezdinde tüm Batı'yı Rusya ile karşı karşıya getirmekte ve AB'nin zamana yaydığı, Rusya ile diyalog üzerine kurulu adım adım ilerleme politikasına zarar vermektedir. Rusya, 90'ların ortasından itibaren AB ve NATO genişlemesine karşı koruduğu soğukkanlılığını yitirmek üzeredir. Rusya 11 Eylül sonrasında ABD'ye küresel teröre karşı destek sözü vermiş ve ABD'nin Gürcistan'dan, Azerbaycan'a ve Orta Asya cumhuriyetlerine kadar yaptığı askeri yardımlar ve kurduğu üslere karşı itiraz etmemiştir. Münih Konferansı'nda ise Rusya'nın ABD tek taraflılığını açıkça ve oldukça sert bir dille eleştirdiği görölmektedir. Putin'in ifadesi ile ABD her açıdan ulusal sınırlarını aşmıştır ve bu ABD'nin başka uluslara zorla kabul ettirdiği ekonomik, siyasi, kültürel ve eğitim politikalarında da görölmektedir.

Rusya'nın tek taraflılığına itiraz ettiği tek ülke ABD değildir. Rusya, AB'yi de uyarmakta ve kuvvet kullanımı kararının ancak BM tarafından onaylandığı takdirde meşru olacağını hatırlatmaktadır. AB'nin ve NATO'nun BM'in yerini alamayacağı belirtilmiştir. Putin en son olarak Avrupa ile enerji ortaklığına değinmiş ve özellikle Rusya dış politikasının bağımsızlığını vurgulamıştır (Rolofs, 2007). Putin, Rusya'da petrol çıkarma işleminin yüzde 26'sının yabancı sermaye tarafından yapıldığını, Rusya'nın ise Avrupa'da böylesine önemli bir ekonomik sektörde kendisine yer bulmasının imkansız olduğunu söylemiştir (Rolofs, 2007).

ABD, Sürekli Barış Harekatı'ndan önemli dersler çıkarmıştır. ABD, Afganistan gibi uzak hareket sahaslarına süratle kuvvet yağmak için gerekli hava sahasını kullanma ve havaalanları ile limanları kapsayan üslere erişim haklarına sahip olmanın önemini kavramıştır. ABD Irak'a girerek Ortadoğu'da üslenmeyi başarmış ve şimdiden askeri nüfuz alanını, süratli erişim yeteneğini ve uzun dönemde güç yansıtma kapasitesini büyük oranda geliştirmiştir. Amerika'nın güvenlik sahası yeni üslerle birlikte oldukça genişlemiş ve Avrupa'da bulunan ABD kuvvetlerinin son on yıl içinde güney ve doğu yönünde kaymasına neden olmuştur. Zaten, Amerika'nın Asya ve Ortadoğu'ya askeri müdahale olasılığı yükseldikçe ABD'nin Soğuk Savaş yıllarındaki ihtiyaclarına cevap vermiş bulunan Avrupa garnizonu da etkinliğini ve yeterliliğini yitirmeye başlamıştır. Biri Avrupa-Avrasya, diğeri ABD-İngiltere olmak üzere iki eksenin arasında Irak Savaşı'yla ortaya çıkan ayrışma ve ihtilaf şimdiden ABD'nin yakın gelecekte Ortadoğu'daki olası

---

⁶ Ayrıca, Rusya'nın AB ve NATO'nun genişlemesinden duyduğu rahatsızlıkla ilgili bkz. (Light v.d., 2000:77-88)

askeri müdahaleleri için Avrupa'dan destek ve ulaşım sağlamakta sıkıntılar yaşayacağını göstermektedir. Avrupa sadece sınırlı kapasiteye sahip ve bilinen hareket bölgelerinden çok uzak hava üslerine sahip olmakla kalmamakta, aynı zamanda ABD'den çok farklı stratejiler ile ideolojiler de barındırmaktadır. AB'ye üye ülkeler de izlenecek stratejiler açısından farklılık gösterebilmekte ve daha önemlisi AB kendi içinde ABD gibi askeri bir süpergücün liderliğinin eksikliğini yaşamaktadır. Böyle bir liderliğin yokluğu AB'nin askeri bir güvenlik ve savunma mekanizması geliştirmesi önündeki en büyük engeldir.

Fransa ve İngiltere'nin nükleer gücü dahi başta ABD olmak üzere NATO'nun sağlayacağı konvansiyonel silahlar, gelişmiş haberleşme ve uydu teknolojilerinin kullanılmaması halinde güvenlik ve savunma için yeterli olmayacaktır. ABD bu sebeple AB ülkelerinin savunma harcamalarını arttırmalarını, yeni üyelerin askeri kapasitelerini modernize etmelerini istemektedir. Ancak, son genişleme dalgası ile daha da büyüyecek olan ekonomik ve sosyal sorunlar, AB vatandaşlarının ülke sınırları dışında, Afganistan gibi uzak topraklarda düzenlenecek askeri operasyonlara katılım için askeri harcamalara daha çok pay ayrılmasını kabullenmesini güçleştirecektir. Avrupa'nın "adil yük paylaşımı"na yanaşmaması halinde ABD ortaklarını dışarda, özellikle de sorunlu bölgelere yakın ya da komşu ülkelerde arayacak, bu ülkelerdeki işbirlikçi iktidarlara desteğini sürdürecektir. Bu seçenek, ABD'nin içinde Fransa ve Almanya'nın yer aldığı bir grup çekirdek üyenin uyarılarına aldırmandan sürdüreceği tektaraflı politikalarla tranatlantik ittifakındaki çatlağı derinleştirebileceği ve AB içindeki bağımsız bir Avrupa güvenlik ve savunma politikası oluşumunu körükleyebileceği gibi, Avrupa'nın yakın gelecekte mümkün görünmeyen böylesi bir oluşuma karşın ABD ve NATO ile geçici bir görev paylaşımını benimsemesini de sağlayabilir.

Yeni Komşuluk Politikası şimdiden AB'nin üstün olduğu yeniden yapılandırma ve demokratik dönüştürme projelerindeki sivil gücünün askeri müdahaleler kadar önemli ve gerekli olabileceğini göstermekte ve de facto bir görev paylaşımına işaret etmektedir. Kimi yazarlar AB'nin güvenlik stratejisinde geçen pre-emptive yani bir çatışmanın veya tehditin önünü alıcı müdahaleler kavramı ile ABD'nin güvenlik strateji belgesinde geçen preventive yani bir güvenlik tehditinin gerçekleşmeden önlenmesi kavramının Afganistan ve Irak'ta yaşanan tecrübelerin de etkisiyle birbirine yaklaştığını söylemektedirler. AB, çatışma önleme esaslı güvenlik stratejisinin askeri gücü de gerektirdiğinin bilincinde olmakla birlikte sivil gücü dahilindeki olanaklarla hareket etmekte ve bu açıdan ABD'nin Afganistan gibi bölgelerdeki yeniden yapılandırmaya dönük açığını kapayabileceğinin anlaşılmasını sağlamaktadır. AB'nin tecrübesi Doğu Avrupa ülkelerinin Sovyetler sonrasında başarıyla Avrupa ile bütünleştirilmesinden gelmekte

olup, günümüzdeki uygulamalar Balkanlar ve Güney Kafkasya'da sürmektedir.

NATO, Washington Zirvesi ile 1999'dan başlayıp 2007'ye kadar sürdürdüğü açık kapı politikası ile sadece NATO'ya katılmayı arzulayan ülkeleri Batı'nın siyasal ve ekonomik işleyişine eklememekle kalmamış, bu ülkelerin yeraldığı coğrafyada Doğu Avrupa, Orta Asya ve Ortadoğu'dan Kuzey Afrika'ya uzanan ve üç kıtayı içine alan bir sahada yeni müdahale ve üslenme olanakları bulmuştur. ABD'nin yeni güç projeksiyonu ile örtüşen yeni NATO üsleri ve görev tanımları, sadece ABD-Rusya rekabetini artırmakla kalmayacak, NATO içinde yer alan ama bağımsız bir küresel rol edinmeyi de arzulayan AB'yi ABD'nin yeni rakibi yapacaktır. Chirac ve Merkel şimdiden bu yönde gelişmelerin sinyalini vermektedir. Diğer taraftan NATO, Sovyetlere tarihlendirilen savunma ve güvenlik rolünün dışına çıkarak, AB'nin kendi yakın çevresinde başarı ile uyguladığı siyasal ve ekonomik dönüştürme ve yeniden yapılandırma uygulamalarını da Afganistan'da olduğu gibi amaç ve araç olarak benimsemektedir. NATO olanaklarının, en başta da ABD'nin hertürlü güvenlik ve yeniden yapılandırma ihtiyacına cevap vermesi mümkün değildir. O halde, 1999'dan 2007'ye kadar gelen eğilimin desteklediği şekilde NATO'nun, Avrupalı müttefiklerinin gücü nispetinde artan oranda askeri desteğini talep etmesinin yanı sıra, diplomasinin devreye girdiği noktada AB'ye ve üye ülkelere daha fazla yer açması gerekecektir.

SONUÇ

ABD'nin “yeni büyük stratejisi” kapsamında askeri müdahale alanlarını genişlettiği ve bu geniş sahada tutunabilmek için de ortaklara ihtiyaç duyduğu görülmektedir. ABD'nin NATO müttefikleri uluslararası terörizme karşı ortak mücadele ve işbirliğinin gerekliliğini kavradıklarını belirtmeler de ABD'nin uluslararası normlar ve hukuk kuralları ile bağdaşmayan insan haklarını ve demokratik değerleri gözardı eden, BM aracılığı ile diyalog ve uzlaşma arayışlarını yadsıyan ve “bizimle birlikte olmayan bizim karşımızdadır” diyen politikalarına karşı çıkmaktadırlar. ABD'nin tektaraflı müdahaleleri ve tek kutuplu dünya algılaması transatlantik ittifakını birarada tutan bağları zayıflatmakta ve görüş ayrılıklarını derinleştirmektedir. NATO içinde görülen çatlak sadece AB ve ABD arasındaki diyaloga zarar vermekle kalmamakta, Rusya ile AB üzerinden Ortaklık ve İşbirliği programı, NATO üzerinden ise Barış için Ortaklık programı aracılığı ile kurulan iletişime de zarar vermektedir. NATO'nun ABD stratejisine koşul olarak genişleyen müdahale sahası eninde sonunda AB, ABD ve Rusya'nın yakın çevrelerinin birbirinin sınırlarını aşarak üst üste binmesine neden olacaktır. Şimdiden, Avrupa güvenliğinin üç ayağını oluşturabilecek bu üç ülkenin arasındaki gerilim artmıştır.

Kafkasya ve Orta Asya kaynaklı tehdit algılamaları ve enerji güvenliği ile enerji kaynaklarının yolu üzerinde bulunan ülkelerin Batı ile demokratik ilişkilerini geliştirebilmeleri için Rusya'nın işbirliği şarttır. Bu gerçeği AB çok iyi kavramış olup, ABD'nin de aynı hassasiyeti göstermesini beklemektedir. ABD'nin müttefiklerini dışlayan tavrı, çok taraflı kurumlardan ancak tek taraflı politikalarına aracı oldukları takdirde istifade eden seçiciliği ve transatlantik müttefiklerine kendi politikalarına destek olmak için Avrupa'nın içindeki dinamikleri gözardı ederek yaptığı baskı, AB'nin bağımsız bir güvenlik ve savunma mekanizması oluşturma ihtiyacını artırmaktadır. AB, ABD'nin şantajı varan söylemlerinden belirsizliğini koruyan güvenlik stratejisinden rahatsızlık duymaktadır. Ancak, AB'nin güvenlik ve savunma olanakları ile karar mekanizması acil durumlarda süratle karar vererek harekete geçmekten uzaktır.

ABD, kendisi ve NATO kuvvetleri için bir sınav olarak gördüğü Afganistan müdahalesini bugünkü şartlar altında daha fazla yıpranmadan sürdüremeyeceğini kavramıştır. Uluslararası güvenliği tehdit eden unsurların kaynağındaki çeşitlilik, müdahalelerin askeri olduğu kadar sivil boyutunun da seferber edilmesini gerektirmektedir. AB, çatışma önleme politikası çerçevesinde önemli sivil güce ve tecrübeye sahiptir. AB'nin Yeni Komşuluk Politikası, ABD'nin Orta Asya ve Kuzey Afrika'ya kadar genişleyen "Büyük Ortadoğu Projesi"ni hem harita üzerinde hem de uygulamada tamamlamaktadır. Avrupa, NATO için Soğuk Savaş yıllarında taşıdığı anlamı yitirmiş olabilir ama önemini kaybetmemiştir. Avrupa, transatlantik ittifakındaki ayrışmayı da giderebilir, NATO'nun yeni görev tanımında önemli ve tamamlayıcı bir rol de üstlenebilir. AB'nin askeri kapasitesini artırması ise BM ve NATO gibi çoktaraflı örgütlerde, ağırlığını artırarak şikayetçi olduğu ABD'nin tek taraflı tutumunu dengelemesini sağlayacaktır. Ama, bunun için Rühe'nin Almanya içinde dile getirdiği zihniyet değişikliğini yaşayarak askeri müdahalelerin neden olacağı askeri kayıpları göze alması gerekecektir.

AB içinde ABD gibi askeri bir gücün ve önderliğin eksikliği daha uzun yıllar NATO ayarında bir savunma aracının gelişmesine ve aynı kararlılıkla askeri müdahalelerin geliştirilmesine imkan vermeyecektir. AB ve ABD'nin örtüşen "arkabahçe"leri, transatlantik ittifakında derinleşen çatlağa rağmen geliştirilmiş bir işbirliğini ve diyalogu gerektirmektedir. İttifak içerisindeki çekişme daha çok bölgede daha rahat hareket imkanı arayan Rusya ya yarayacaktır. AB ve ABD ile ikili ilişkilerini bu iki küresel gücün göreceli üstünlüklerine göre geliştirmeye çalışan bölge ülkeleri ise güvenlik ihtiyaçları söz konusu olduğunda ABD'ye yaklaşırken, mali yardımlar ve ekonomik ilişkiler için AB ile ilişkileri geliştirmeye çalışacaklardır. Bölge ülkelerinin farklı ortaklar arasında gidip gelen ikili ilişkileri onları daha bağımsız kılarken, tek başına bir Avrupa veya ABD'nin hegemonyasının önlenmesini de sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- ASMUS, (2004) R. D. The Black Sea and the Frontiers of Freedom: Towards a new Euro-Atlantic strategy, *Policy Review*, Hoover Institution, Haziran-Temmuz 2004, <http://hoover.org/publications/policyreview/3437816.html>, (Erişim: 13 Mart 2007).
- BLANK, S. (2004) NATO's Drive to the East, *In the National Interest*, February 11, 2004, <http://www.inthenationalinterest.com/Articles/Vol3Issue6/Vol3Issue6BlankPFV.html>, (Erişim: 25 Nisan 2005).
- BRETHERTON, C. ve VOGLER J. (1999) *The European Union as a Global Actor*, Routledge, London.
- CARNOVALE M. Der. (1995) *European Security and International Institutions after the Cold War*, Macmillan Press, London.
- CHIRAC, J. (2006) Riga Summit: the Europe-North America Link for Peace, *Présidence de la République*, http://www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/anglais/speeches_and_documents/2006/riga_summit_comme nt_by_mr_jacques_chirac_president_of_the_french_republic.66988.html, (Erişim: 13 Mart 2007).
- CORDESMAN, A. H. (2002) The Role of Europe in the Middle East: An American Perspective, *IISS/CEPS European Security Forum*, Brussels, 11 March 2002, <http://www.iiss.org/eusec/cordesman.htm>, (Erişim: 24 Nisan 2004).
- CORNISH, P. ve EDWARDS, (2001) G. Beyond the EU/NATO Dichotomy: the Beginnings of a European Strategic Culture, *International Affairs*, Cilt 77, Sayı 3, 2001, ss.587-603.
- COX, M. (1995) *US Foreign Policy after the Cold War, Superpower without a Mission?*, The Royal Institute of International Affairs, London.
- CREMASCO, M. (1995) Successes and Failures of International Institutions in the Post-Yugoslav Crisis, Carnovale, M. (der.) *European Security and International Institutions after the Cold War* içinde, Macmillan Press, London.
- DAALDER, I. ve GOLDGEIER, J. (2006) Global NATO, *Foreign Affairs*, Cilt 85, Sayı 5, Eylül/Ekim 2006, p. 105-113, <http://web.ebscohost.com/ehost/delivery?vid=12&hid=122&sid=ff84a9ec-1876-497e-81d8-b0875d79b52%40sessionmgr104>, (Erişim: 26 Mart 2007).

- DANILOV, D. (2005) Russia and European Security, Dov Lynch (der.), What Russia Sees, *Chaillot Paper*, Sayı 74, Ocak 2005, <http://www.iss-eu.org/chaillot/chai74.pdf>, (Erişim: 6 Mart 2007)
- DROZDIK, W. (2005) The North Atlantic Drift, *Foreign Affairs*, Cilt 84, Sayı 1, Ocak/Şubat 2005.
- EUROPEAN COMMISSION. (2002) Final Report on the Green Paper “Towards a European Strategy for the Security of Energy Supply”, COM (2002) 321 final, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2002/com2002_0321en01.pdf, (Erişim: 6 Mart 2007).
- EUROPEAN COMMISSION. (2007) European Union – Russia energy Dialogue, http://ec.europa.eu/energy/russia/overview/index_en.htm, (Erişim: 6 Mart 2007).
- EUROPEAN COMMISSION. (2004a) Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – The Energy dialogue between the European Union and the Russian Federation between 2000-2004, COM (2004) 0777 final.
- The Economist. Special Report: Vladimir Putins’s Long, Hard Haul – What Russia Wants, London, 18 Mayıs 2002.
- EUROPEAN COMMISSION. (2007c) EU-Russia Relations, http://ec.europa.eu/comm/external_relations/russia/intro/index.htm, (Erişim: 6 Mart 2007).
- EUROPEAN COMMISSION. (2004b) Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on Relations with Russia, COM (2004) 106.
- HUNTER, R. E. (2004) A Forward-Looking Partnership, *Foreign Affairs*, Cilt 83, Sayı 5, Eylül/Ekim 2004.
- HYDE-PRICE, A. (2004) Interests, Institutions and Identities in the Study of European Foreign Policy, Tonra, B. (Der.), *Rethinking European Union Foreign Policy* içinde, Manchester University Press, Manchester.
- JAKOBSON, M. (1993) On the Western Door It Says ‘Please Do Not Disturb’, *Herald Tribune*, <http://www.iht.com/articles/1993/06/18/edmax..php>, (Erişim: 2 Nisan 2007).
- KINTIS, A. G. (1999) Between Ambition and Paralysis: The European Union’s Common Foreign and Security Policy and the War in the Former Yugoslavia, Hodge, C. C. (der.), *Redefining European Security*, Garland Publishing In., New York.

- LESSER, I. O. (2000) The Mediterranean is the logistical anteroom for power and Black Sea region projection to the Gulf and the Caspian, *NATO Looks South: New Challenges and New Strategies in the Mediterranean*, Rand, <http://www.rand.org/publications/MR/MR1126/>, (Erişim: 23 Nisan 2005).
- LIGHT, M., WHITE S. Ve LÖWENHARDT J. (2000) A Wider Europe: The View from Moscow and Kyiv, *International Affairs*, Cilt 76, Sayı 1, 2000, ss.77-88, http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=23&hid=122&sid=292e0ea1-8182-43bc-a2ae-7be5d3ad3899%40session_mgr108, (Erişim: 13 Mart 2007).
- LUKYANOV, F. (2007) The Globalization of NATO: Prospects and Consequences, *Moscow Defense Brief*, <http://mdb.cast.ru/mdb/1-2007/item2/article2/?form=print>, (Erişim: 13 Mart 2007).
- LYNCH, D. Der. (2005) What Russia Sees, *Chaillot Paper*, Sayı 74, 2005, <http://www.iss-eu.org/chaillot/chai74.pdf>, (Erişim: 13 Mart 2007).
- Lord Hansards Text for 31 July 1998, 180731-05, <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld199798/ldhansrd/vo980731/text/80731-05.htm>, (2 Nisan 2007).
- MERKEL, (2007) A. Speech at the 43rd Munich Conference on Security Policy, 10/02/2007, http://www.securityconference.de/konferenzen/rede.php?menu_2007=&menu_konferenzen=&sprache=en&id=178&print=&, (Erişim: 13 Mart 2007).
- MCCORMICK, J. (1999) *Understanding The European Union*, The European Union Series, Macmillan Press Ltd, London.
- MCKENZIE M. ve LOEDEL P. H. Der. (1998) *The Promise and Reality of European Security Cooperation: States, Interests, and Institutions*, Praeger Publishers, Westport, CT.
- NATO News. (2007) NATO to Step Up Assistance to Afganistan, <http://www.nato.int/docu/update/2007/01-january/e0126a.html>, (26/01/2007).
- NATO. (2007) Secretary-General, Latvian President outline NATO Summit Priorities, <http://www.rigasummit.lv/en/id/pressin/nid/201>, (Erişim: 13 Mart 2007).
- OLLCOTT, M. B. (2004) The Energy Dimension in Russian Global Strategy, Vladimir Putin and the Geopolitics of Oil, The James A. Baker III Institute for Public Policy of Rice University, http://www.rice.edu/energy/publications/docs/PEC_Olcott_10_2004.pdf, (Erişim: 13 Mart, 2007).

- OVERHAUS, M. (2006) NATO Transformation beyond Riga – From Crisis Reaction to Longterm Planning, *Deutsche-Aussenpolitik.De*, 23 Kasım 2006, <http://www.deutsche-aussenpolitik.de/resources/dossiers/riga06/Riga.php>, (Erişim: 13 Mart 2006).
- PUTIN, V. (2007) The Universal, Indivisible Character of Global Security, *Global Research*, 11 Şubat 2007, <http://www.globalresearch.ca/PrintArticle.php?articleId=4741>, (Erişim: 13 Mart 2007).
- ROLOFS, O. (2007) Putin Attacks United States and Warns about NATO East Expansion, http://www.securityconference.de/konferenzen/2007/putin_2007.php?menu_2007=&... (Erişim: 13 Mart 2007).
- RYNNING, S. (2006) NATO's Riga Summit: Next Stop, Big Thinking, *Open Democracy*, 05/12/2006, http://www.opendemocracy.net/globalization-institutions_government/nato_riga_4154.jsp, (Erişim: 13 Mart 2007).
- SCHEFFER, J. de H. (2006a) Secretary-General, Latvian President outline NATO Summit Priorities, <http://www.rigasummit.lv/en/id/pressin/nid/201>, (Erişim: 13 Mart 2007).
- SCHEFFER, J. de H. (2006b) Keynote Speech Riga, Latvia, 28 Kasım 2006, <http://www.nato.int/docu/speech/2006/s061128a.htm>, (Erişim: 13 Mart 2007).
- SOMUNCUOĞLU, A. (2007) 'Büyük Karadeniz'de ABD-AB Ortaklığı, *Cumhuriyet Analiz*, Yıl:3, Sayı:141, 12 Mart 2007, s.17.
- WALD, C. F. (2006) U.S. European Command and Transformation, *JFQ*, Sayı 37, 2005, s.26, <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=13&hid=122&sid=292e0ea1-8182-43bc-a2ae-7be5d3ad3899%40sessionmgr108>, (2 Nisan 2007).
- TRENIN, D. (2006) Russia Leaves the West, *Foreign Affairs*, Cilt 85, Sayı 4.
- YILDIZOĞLU, E. (2006) İmparatorluğun Kısa Yüzyılı, *Cumhuriyet*, 16 Ekim 2006, s.13.